

Asia: Lausuntopyyntö Sakatin kaivoshankkeen vaihemaakuntakaavan ehdotuksesta (395/10.02.00/2025)

Lapin liitto
info@lapinliitto.fi

Lausunto

1 Johdanto

Lapin liiton hallitus hyväksyi 15.12.2025 vaihemaakuntakaavaehdotuksen maankäyttö- ja rakennusasetuksen 13 §:n mukaisesti viranomaislausunnoille, ja pyytää Luonnonvarakeskukselta lausuntoa Sakatin kaivoshankkeen vaihemaakuntakaavan ehdotuksesta. AA Sakatti Mining Oy suunnittelee Sodankylässä sijaitsevan Sakatin monimetalliesiintymän malmivarojen hyödyntämistä. Kaivoksen rakentaminen alkaa heti, kun tarvittavat luvat on saatu. Kaivoksen toimintavaiheen arvioidaan kestävän n. 23 vuotta.

2 Lausunto

Poronhoidon osalta

Suunniteltu Sakatin kaivos ja sen infrastruktuuri tehdasalueineen sijoittuvat Oraniemen paliskunnan alueelle. Suunniteltu uusi voimalinja ja pohjoisen tievaihtoehdon liittymä valtatielle 4 sijoittuvat puolestaan Sattasniemen paliskunnan alueelle. Kumpikin paliskunta sijaitsee poronhoitolain mukaan ns. erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetulle alueelle, jossa valtion omistamaa ja hallinnoimaa maata ei saa käyttää siten, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (Poronhoitolaki 2§).

Sakatin kaivoshankkeen YVA-prosessissa on tehty poronhoitoon kohdistuvista vaikutuksista täydennysselvitys. Selvityksen mukaan Sakatin kaivoshankkeesta aiheutuisi Oraniemen paliskunnan poronhoidolle todennäköisesti pääosin kohtalaisen suuria haitallisia vaikutuksia, silloin kun Sakatin kaivoshankkeen pohjoispuolella sijaitsevan Kevitsan kaivos on toiminnassa. Kevitsan kaivoksen lopettaessa tulevaisuudessa toimintansa haitallisten vaikutusten arvioidaan lieventyvän tästä. Sattasniemen paliskunnalle kaivoshankkeen arvioidaan aiheuttavan vain vähäisiä haitallisia vaikutuksia. Sen sijaan Oraniemen paliskunnan länsiosassa toimivalle ja laiduntavalle Viiankiaavan tokkakunnalle kaivoksen arvioidaan aiheuttavan porolaitumiin ja niiden käyttöön, poronhoitotyöhön ja elinkeinon kannattavuuteen sekä myös sosiaalsiin ja kulttuurisiin ulottuvuuksiin pääosaltaan merkittäviä haitallisia vaikutuksia. Myös näiden vaikutusten arvioidaan kuitenkin lieventyvän sen jälkeen, kun Kevitsan kaivos suljetaan.

Kevitsan kaivoshankkeen vaihemaakuntakaavan kaavaselostuksessa todetaan, että poronhoidon osalta vaihemaakuntakaavan toteuttamisen kielteiset vaikutukset kohdistuvat kaikkiin poronhoidon ulottuvuuksiin, mutta ovat kuitenkin kokonaismerkittävyydeltään vähäisiä kielteisiä. Samalla selostuksessa arvioidaan, että laidunalueiden menetysten ja kaventumisten myötä laidunnuspaine tulee kasvamaan muualla paliskunnassa, mikä aiheuttaa kielteisiä poronhoidollisia vaikutuksia.

Luke katsoo kuitenkin, että YVA-prosessissa arvioituja poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia ei ole tuotu oikealla tavalla esiin vaihemaakuntakaavan selostuksessa. Sakatin kaivoksen haitalliset vaikutukset erityisesti Oranimen paliskunnan Viiankiaavan tokkakunnan poronhoitoon on arvioitu poronhoitoa koskevassa YVA-selostuksen täydennyksessä pääosaltaan merkittäviksi. On siis todennäköisesti, että hanke aiheuttaisi erityisesti kyseiselle tokkakunnalle niin suuria ja merkittäviä haitallisia vaikutuksia, että poronhoidon jatkaminen nykymuodossaan Viiankiaavan alueella ja sen ympäristössä estyisi tai vaikeutuisi hyvin merkittävästi.

Nämä Sakatin kaivoksen aiheuttamat haitalliset vaikutukset poronhoitoon johtaisivat todennäköisesti Luken arvion mukaan Viiankiaavan tokkakunnan poronhoidon merkittävään vaikeutumiseen sekä siitä johtuvaan vähittäiseen hiipumiseen tai siirtymiseen Oranien paliskunnan muiden tokkakuntien alueille. Tällä muutoksella olisi siten myös vaikutuksia koko paliskunnan toimintaan ja muille laidunalueille kohdistuvaan laidunnuspaineeseen. Tämän vuoksi Luke katsoo erittäin tärkeäksi, että niin kaivoshankkeen toteuttamisessa kuin myös siihen liittyvän vaihemaakuntakaavan laadinnassa huomioidaan poronhoitoon kohdistuvien haitallisten vaikutusten minimointi mahdollisimman hyvin ja kattavasti.

Vaihemaakuntakaavassa kaavamääräys Kaivosalue EK-1 on laajin ja kattaa pääosan Sakatin kaivoshankkeen maanpäällisistä rakennelmista, tiestöstä ja toiminnoista. Tätä Viiankiaavan ja Kitiseen väliin jäävää aluetta Viiankiaavan tokkakunta hyödyntää erityisesti syksyllä ja talvella ja siellä sijaitsee myös erotusaita. Kyseisen alueen kaavamääräyksen sisällössä todetaan, että alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee turvata Kitisen joen rantavyöhykkeellä ja Viiankiaavan suuntaan riittävän peitteinen ja ehjä suojavyöhyke ympäristövaikutusten, kuten melun ja maisemahaitan lieventämiseksi. Samalla edellytetään, että yleiskaavoituksessa tulee turvata alueen säilyminen metsäisenä. Kaavaselostuksessa kyseisen suojavyöhykkeen arvioidaan myös toimivan porojen kulkuyhteytenä, mutta mitään poronhoitoa koskevia sanallisia kaavamääräyksiä ei sisälly alueen rakentamisen ja käytön suunnitteluun ja toteuttamiseen. Luke kuitenkin katsoo, että kaavamääräyksellä Kaivosalue EK-1 osoitetun alueen sanallisiin kaavamääräyksiin tulisi suoraan kirjata alueen rakentamisen ja käytön suunnittelussa ja toteuttamisessa velvoite minimoida poronhoidolle aiheutuvat haitat yhteistyössä alueen paliskuntien kanssa.

Edellä mainitulle alueelle on myös vaihemaakuntakaavassa lisätty erillinen kaavamääräys Poronhoidon kannalta erityisen tärkeä alue/kohde/aita ph 7357. Merkinnällä osoitetaan poronhoidon kannalta erityisen tärkeitä alueita, kohteita tai kiinteitä laidunkiertaitoja sekä valtakuntien väliset poroesteaidat. Kuten kyseisen kaavamääräyksen veloitteisiin on sisällytetty, myös Luke katsoo tärkeäksi, että kyseisen alueen ja sen ympäristön suunnittelussa edellytetään turvattavan poronhoidolle merkittävien rakenteiden/alueiden säilyminen ja poronhoidon toimintaedellytykset. Tämä koskee kaavamääräyksen mukaan mm. porojen kuljetusreittien säilyttämistä ja turvaamista kyseisiin kohteisiin sekä myös näiden alueiden huomioimista moottorikelkkailu- ja ulkoilureitit suunnittelussa. Samoin kun kaavamääräyksessä myös Luke näkee tärkeäksi, että kaivoshankkeeseen liittyvien yhdystien ja voimajohdon suunnittelussa edellytetään turvattavan poronhoidon alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittäisedellytykset ja että niiden turvaamiseksi edellytetään yhteistyötä paliskuntien kanssa poronhoidolle aiheutuvien haittojen minimoimiseksi.

Luonnon monimuotoisuuden osalta

Sakatin kaivoksen maanalainen louhinta ja siihen liittyvä kuivatus aiheuttavat pohjavedenpinnan alenemista, joka ulottuu Viiankiaavan länsiosaan. Arvioiden mukaan alenema kattaa enimmillään noin 2 % Natura-alueen pinta-alasta, ja vaikutus kestää kaivoksen toiminta-ajan sekä 30–50 vuotta sulkemisen jälkeen, mikä saattaa aiheuttaa suon kuivumista. Natura-arvioinnin mukaan hankkeesta aiheutuu merkittävää heikennystä useille suojeluperusteisille luontotyypeille sekä suojeluperusteisille lajeille.

Kokonaisuutena kaivoshankkeen luontovaikutukset ovat merkittäviä, ja kohdistuvat pääosin Natura-alueen luontoarvoihin, pohjavesien virtausolojen muutoksiin ja uhanalaisten luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen menetyksiin. Vaikutukset kohdistuvat pääosin elinympäristöjen heikentymisen kautta (vesitalous, pöly, melu, maankäytön muutokset). Erityisen huomionarvoisia ovat vaikutukset rimpisiin avosoihin, lettoihin ja puustoihin soihin, jotka ovat monien suojeltujen lajien ydinhabitaatteja ja jotka kärsivät jo nyt ilmastonmuutoksen aiheuttamasta kuivumisesta. Kaivoksen vaikutuksia ei voida täysin ehkäistä lieventämistoimenpiteillä, ja hankkeen toteuttaminen edellyttää Natura-poikkeusta sekä soidensuojelulainsäädännön muutosta.

Sakatin kaivoshankkeen suunnitellut kompensatiotoimenpiteet muodostavat kokonaisuuden, joka on ekologisesti perusteltu. Toimenpiteet kohdistuvat suojeluperusteisiin, joiden osalta merkittävää heikentymistä ei voida sulkea pois, ja ne toteutetaan tieteellisesti hyväksyttyihin menetelmiin perustuen. Ennallistamismenetelmät perustuvat laajoihin, yhtenäisiin alueisiin, mikä vahvistaa ekosysteemiprosesseja ja lisää luonnon resilienssiä. Vesitalouden palauttaminen, ojien tukkiminen ja puuston hoitotoimet parantavat suoluontotyyppien rakennetta ja toimivuutta, ja vaikutukset voimistuvat pitkällä aikavälillä. Lajiston palautuminen saattaa kuitenkin viedä vuosikymmeniä ja palautuminen voi olla epävarmaa etenkin uhanalaisten lajien osalta.

Luonnonarvohehtaarimenetelmä (hha) mahdollistaa menetysten ja saavutettavien hyötyjen läpinäkyvän ja vertailukelpoisen arvioinnin. Hyvityksen määrä mitoitetaan varovaisuusperiaatteen mukaisesti vähintään menetystä vastaavaksi.

Lajikohtaiset toimenpiteet (esim. siirtoistutukset, in vitro -suojaus sammalkohteilla, lintujen elinympäristöjen parantaminen) kohdistuvat suoraan niihin lajeihin, joiden heikentymisriski on todettu. Tämä täydentää habitaaattipohjaisia toimia. Siirtoistutuksiin liittyy kuitenkin aina riski niiden onnistumisesta sekä vaikuttavuudesta riittävällä laajuudella. Riittävä asiantuntemus ja siirtoistutuksiin liittyvä riskien arviointi tulee varmistaa.

Lisäsuojelualueiden liittäminen Natura-verkostoon turvaa ekologisen verkoston eheyden siirtymäkaudella, jolloin ennallistamistoimet eivät vielä ole saavuttaneet täyttä vaikutustaan. Tämä edellyttää kuitenkin lisäsuojelualueiden olevan suotyypeiltään riittävän edustavia ja monimuotoisia sekä pinta-alallisesti laajoja. Viiankiaapa on selvitysten perusteella Keski-Lapin merkittävimpiä linnustonsuojelualueita. Tämä asettaa erityisiä haasteita kompensatiotoimille. Arviossaan suojeluperusteena olevien lintuihin kohdistuvan heikennyksen merkittävydestä Lapin ELY-keskus (LVV) toteaa soiden kahlaajat, jotka ovat voimakkaasti vähentyneet Suomessa viime vuosikymmeninä.

Viiankiaavalla tavataan merkittävässä määrin mm. jänkäsirriäistä ja liroa, jotka ovat kansainvälisiä Suomen vastuulajeja sekä erittäin uhanalainen suokukko ja vaarantunut vesipääsky. Suokahlaajien elinympäristöä kaivostoiminnan mahdolliset pohjavesivaikutukset saattavat uhata, mikäli suo laaja-alaisesti kuivuu ja siten sen merkittävyys Natura-alueena heikkenee.

3 Lausunnon tiivistelmä

Suunniteltu Sakatin kaivos ja sen infrastruktuuri tehdasalueineen sijoittuvat Oraniemen paliskunnan alueelle. Suunniteltu voimalinja ja tievaihtoehdon liittymä valtatielle 4 sijoittuvat puolestaan Sattasniemen paliskunnan alueelle. Kumpikin paliskunta sijaitsee valtion maiden osalta ns. erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetulle alueelle. Sakatin kaivoksen haitalliset vaikutukset erityisesti Oranimen paliskunnan Viiankiaavan tokkakunnan poronhoitoon on arvioitu poronhoitoa koskevassa YVA-selostuksen täydennyksessä pääosaltaan merkittäviksi. Luke katsoo, että näitä poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia ei ole kuitenkaan tuotu oikealla tavalla esiin Sakatin vaihemaakuntakaavan selostuksessa. Luke arvioi myös, että kyseisten haitallisten vaikutusten vuoksi poronhoidon jatkaminen nykymuodossaan Viiankiaavan alueella ja sen ympäristössä todennäköisesti vaikeutuisi tai estyisi sekä vaikuttaisi osin koko Oraniemen paliskunnan poronhoitoon haitallisesti. Tämän vuoksi erityisesti kaavamääräyksellä Kaivosalue EK-1 osoitetun alueen sanallisiin kaavamääräyksiin tulisi suoraan kirjata alueen rakentamisen ja käytön suunnittelussa ja toteuttamisessa velvoite minimoida poronhoidolle aiheutuvat haitat yhteistyössä alueen paliskuntien kanssa. Samoin kun kaavaselostuksen erillisessä poronhoitoa koskevassa kaavamääräyksessä, ph 7357, myös Luke katsoo erittäin tärkeäksi, että alueen poroaitojen ympäristössä sekä teiden ja voimalinjojen suunnittelussa edellytetään poronhoidolle merkittävien rakenteiden/alueiden säilymisen ja poronhoidon toimintaedellytysten turvaaminen.

Hankkeen luontovaikutukset ovat merkittäviä ja kohdistuvat erityisesti rimpisiin avosoihin, lettoihin ja puustoisiihin soihin, joiden elinympäristöt kärsivät jo ilmastonmuutoksen kuivattavista vaikutuksista. Vaikutuksia ei voida täysin ehkäistä lieventämistoimenpitein, ja toteutus edellyttää Natura-poikkeusta sekä soidensuojelulainsäädännön muutosta. Suunnitellut kompensatiotoimet ovat ekologisesti perusteltuja ja perustuvat tieteellisesti hyväksyttyihin menetelmiin. Palautuminen on pitkän aikavälin prosessi ja uhanalaisten lajien osalta epävarmaa. Lisäsuojelualueiden liittäminen Natura-verkostoon turvaa ekologisen verkoston eheyden siirtymäkaudella. Viiankiaava on merkittävä linnustonsuojelualue. Tämä asettaa erityisiä haasteita kompensatiotoimille.

Sirpa Thessler

Johtaja

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 02.02.2026 klo 13:46:57.

Lausunnon valmistelija(t):
Saara Kattainen
Esa Huhta, Jouko Kumpula

Liitteet:

Tiedoksi: